

Jan Uhlík, Mezi nadějí a zmarem. Rekonstrukce a nové realizace v historických částech Prahy na přelomu 19. a 20. století v kontextu dobových úvah o památkové péči. Disertační práce, České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury, Ústav památkové péče, Praha 2022, 241 stran.

Posudek oponenta

Předložená disertační práce Jana Uhlíka, věnovaná konfrontaci stavební kultury v historických částí Prahy a dobové realizační praxe a diskutující náhledy na potřebnost či zbytnost památkové ochrany cenné historické architektury v období přelomu 19. a 20. století, je výsledkem dlouhodobého zájmu autora o historickou proměnu zástavby české metropole, a to především v období pozdního historismu a moderny (1890-1918). Autorův interes přitom sleduje nejen vlastní stavební činnost, ale jde mu také o zevrubnější porozumění a interpretaci mentálního světa všech typů aktérů, kteří se ve sledovaném období na architektonických a urbanistických proměnách Prahy významně spolupodíleli. Do této široké skupiny patřili nejen vlastní architekti a stavitelé, developéři a stavebníci, ať z oblasti státních, veřejných či soukromých korporací, ale též magistrátní úředníci, publicisté a teoretici a přední členové spolků a dalších odborných platforem či komisí, sdružených na základě přesvědčení o nutnosti a potřebnosti intenzivní a soustavné ochrany památkových hodnot Prahy (a v závěsu za ní i dalších českých a moravských historických měst). Klíčové postavení mezi zmíněnými aktéry přitom až do závěru sledovaného období připadlo čtyřem sdružením: Archeologické komise České akademie věd a umění, Zemské komisi umělecko-historické, pražské Soupisné komise a Klubu Za starou Prahu. K vyhodnocení strategií a směřování argumentace jednotlivých aktérů v památkových kauzách, v nichž se jednalo o zboření historických objektů s cílem jejich náhrady stylově soudobou architekturou nebo o úpravu dopravní či jiné obslužnosti konkrétní staropražské lokality ve jménu pokroku, modernity a „zdravého rozumu“ ekonomické rentability, přitom pisatel s velkou dávkou invence využil pro české prostředí ne zrovna obvyklý eticky zabarvený teoretický model, totiž matici hodnotových kategorií pro analýzu subjekto-objektových vztahů.

V úvodních pasážích spisu se Jan Uhlík pokusil o rekapitulaci současného stavu poznání v oblasti ústřední otázky své práce, tedy vzájemného ovlivňování dobové teorie památkové péče a realizační stavební praxe v českých zemích. V druhé kapitole představil metodologické podloží práce, tj. způsob, jakým si navolil matici kategorií v oblasti portfolia památkových hodnot (hodnotového modelu), s níž v disertaci dále pracuje a skrze níž analyzoval vybrané dobové spisy a kolekci idejí a děl, které našly v prostředí českých zemí kompaktnější ohlas. Přestože částečné inspirace k vhodnému hodnotovému modelu autor našel v nedávné německé literatuře (např. hodnotová matrice Gottfrieda Kiesowa), finální podoba detailně promyšlené a v práci uplatněné hodnotové struktury je plně jeho původní autorský koncept. Jádrem práce pak Jan Uhlík soustředil do třetí kapitoly spisu, referující o tom, jak se grémia a jednotliví členové tzv. Soupisné komise a Klubu Za starou Prahu angažovali v otázkách ochrany a dokumentace památkově hodnotných objektů a souborů v historických okřscích české metropole. V uvážlivě vybraných památkových kauzách přitom sledoval, jak dobové urbanistické vize a para-vize na proměnu jednotlivých historických částí Prahy a celkový (zčásti reálně v projektech, zčásti v dobových periodikách mediálně vytvořený) obraz budoucí v intencích modernity přetvořené metropole rezonovaly

v dobových diskusích a názorových střetech s prosazováním pokrokové ochrany památkových hodnot. Čtvrtá kapitola práce se na základě výsledků několika kauz z českého a moravského venkova (za referenční lokace byly vybrány města Kutná Hora, Pelhřimov a Šumperk) snaží o komparativní exkurz hodnotových hledisek, které byly prosazovány v Praze s těmi, na které slyšelo prostředí menších měst. V páté kapitole autor shrnul zjištění svého výzkumu a načrtl promyšlené a uvážlivě naformulované odpovědi na položené výzkumné otázky (např. Jak byly v realizační praxi vnímány obecné a jak specifické památkové hodnoty?; Zda došlo v průběhu cca tří dekad, na které se autorův výzkum zaměřil, v tomto vnímání k nějakému zřetelné proměně?; Zda se nějak lišila situace v Praze od situace na venkově? A v neposlední řadě: v čem může tkvět přínos poznání diskursu o památkových hodnotách na přelomu 19. a 20. století pro naši současnost a její dilemata v oblasti kolizí mezi dnes preferovanými teoretickými koncepty ochrany památek a stavební praxí). V závěrečné šesté kapitole autor vytyčil možné další cesty a náměty pro směřování budoucího výzkumu.

Přestože téma architektonické proměny historických částí Prahy v období přinejmenším posledních tří desetiletí po nápravě politických poměrů po Sametové revoluci pevně zakotvilo v domácím bádání o stavební kultuře, dějinách architektury a památkové péči (pomineme-li pochopitelně starší prameny, především Věstník Klubu Za starou Prahu, vydávaný od roku 1910, ad.) a autor tak mohla navázat na dílčí badatelské počiny svých předchůdců a předchůdkyň (zde se zaslouží zmínit četné studie a monografie „*Tearing Down Prague's Jewish Town. Ghetto Clearance and the Legacy of Middle-Class Ethnic Politics around 1900*“ od americké profesorky Cathleen M. Giustino, která nastavila výzkumu boje o zachování starobylého rázu Prahy na přelomu předminulého a minulého století nový teoretický a metodologický rámec převzatý z aparátu sociálních věd) a konfrontovat s nimi své závěry, zvolené téma konfrontující legislativní a institucionální rámec ochrany památek s názory aktérů jednotlivých památkových kauz na pozadí referenčního hodnotového modelu (založeného na přesvědčení, že výslednou, resp. celostní hodnotu architektonické (urbanistické) památky spoluvytváří památkové hodnoty díla v kombinaci s dalšími hodnotami nad rámec památkových hodnot), dosud takto koncentrovaně zpracováno nebylo a vybízelo k poučenému a interpretačně hlubšímu vhledu na danou problematiku.

Jan Uhlík využil při psaní své práce adekvátní zdroje, vedle standardní historické a teoretické literatury domácí a zahraniční provenience, excerpoval také četné Pragensie a další topografickou literaturu, pamětní spisy, zprávy Soupisové komise ad. zdroje z archivů pražských institucí a Archivu architektury NTM, s nimiž se všemi dokázal účinně a efektně pracovat. Z dobové zahraniční literatury právem vyzvedl práce Aloise Riegla (impakt Rieglovy teorie v českém prostředí zásadně shrnul již před lety /2003/ Ivo Hlobil) a Maxe Dvořáka a texty Eugèna Emmanuela Viollet-le-Duca (teorie stylových restaurací), Johna Ruskina, Camilla Boita, Georga Dehia, Bodo Ebbardta a Camilla Sitteho. Na rozbor jednotlivých teoretických koncepcí (s. 28-50) navazuje v práci blok případových kauz, zasazených co nejdělněji do právního a společensko-kulturního kontextu své doby. Autor přitom s odkazem na fakt, že od přelomu osmdesátých a devadesátých let 19. století rapidně v celoevropském rámci vzrůstal zájem o hmotné architektonické dědictví (v němž začal být spatřován jeden z nejhmatatelnějších

otisků duše a identity každého národa a etnika) zdůrazňuje, že právě „*Čechy se postupně staly zemí s nejintenzivnějším promýšlením a prosazováním ochrany památek v celém rakousko-uherském soustátí*“ (s. 60).

Jan Uhlík zakončuje svá doktorská studia materiálově skvěle nabádanou disertační prací. Práce koriguje některá starší tvrzení (v části odborné literatury stále přetrvávající), množství informací přesvědčivě zasazuje do dobového kontextu středoevropského teoretického uvažování o ochraně památek na přelomu 19. a 20. století a přináší řadu nových poznatků, např. v hutné kapitolce o působení Soupisné komise (s. 62-69). Za nemalou hodnotu předloženého textu ovšem pokládám fakt, že je zřetelně zpracovaný v setrvalé euforii z dobrodružství poznávání a kritického dialogu s konkrétní historickou architekturou a s dokumenty, které nám její osudy podhalují. V názvu tímto zanícením a ve sdílení přesvědčení o tom, že zacházení s památkami se dotýká široko a hluboko sahajících zájmů obecné veřejnosti, je Jan Uhlík pozitivním deklarem své školitelky, renomované české stavební historičky docentky Mileny Hauserové.

Stylistická a jazyková podoba práce je vesměs velmi kultivovaná. Pochvalu si zaslouží i pečlivě vybraná a o sledovaných památkových kauzách dobře informující obrazová příloha práce, čítající 108 položek (s. 181-241). Z hlediska těch, kteří budou chtít na Uhlíkovu práci navázat, tvoří užitečný doplněk spisu také přehled vybraných projektů v historických částech Prahy, řešených Soupisovou komisí a Klubem Za starou Prahu na přelomu 19. a 20. století, který autor uplatnil v příloze práce (s. 175-180).

Práci s potěšením **doporučuji k obhajobě.**

V Pardubicích, 18. ledna 2023

doc. Mgr. Pavel Panoch, Ph.D.

Ústav historických věd
Fakulta filozofická
Univerzita Pardubice